

RELAȚII ECONOMICE ROMÂNŌ-BRITANICE ÎNTRE ANII 1936-1938

ROMANIAN-BRITISH ECONOMIC RELATIONS BETWEEN 1936-1938

SUMMARY

One may say, without error, that along the years the British have shown a greater, or even preoccupation, for matters concerning the people of Transvaal, Honduras or New Zealand, than they have for those of the Romanians, although the latter were closer to them in terms of distance, as well as more numerous. This relatively low participation was a consequence of the fact that the United Kingdom had no great economic interest in this part of the European continent, but, at the same time, it was a consequence of the British foreign policy, which aimed with extreme perseverance at maintaining the European balance of power, even at the cost of sacrificing the national ideals of some peoples from the East-Central Europe. Therefore, the Romanian-British economic exchanges during the interwar period may be characterized as being quite numerous, but not exceedingly, although in some years the British funds held a significant position in certain economic areas. The year 1936, which has a special political significance in Europe, due to the remilitarisation of the Rhineland, brings nothing spectacular as far as the Romanian-British relations are concerned. Accordingly, the economic exchanges taking place between the two countries can be characterized as typical exchanges between an industrialized state with a solid economy, on the one side, and a state with a predominant agricultural economy, on the other.

The analysis of the Romanian-British economic relations between 1936-1938 is of considerable importance, since, economic powers involves political power. That is why it is important to trace the degree of involvement of the United Kingdom in the Romanian economy, taking into consideration the fact that the British together with the French, were the main guarantors of the Versailles-system. Equally relevant is the amount of Romanian trading relations with the two great democratic powers from Western Europe, since, there had to be a concordance between the orientation of Romania's foreign policy and the economic exchanges of the two powers. One of the factors that somewhat affected the Romanian-British trade was the difference that existed between the two types of economy. While the United Kingdom was one of the few countries in the world enjoying a free market, almost in the traditional meaning of the word, the British imports and exports being unhindered by interventions from the part of the authorities, Romanian economy was held under control. In other words, the import quota, i. e. the control and restriction of imports according to certain norms, and even the instatement of a Board meant to establish such quotas, were clear marks of the state's interference in the economy, which was actually turning trade offices into intervention offices.

An essential problem affecting the Romanian-British economic relations, between 1936-1938, was constituted by arrears. They were the sums that the banks and the Romanian merchants owed to the United Kingdom. The British maintained the necessity of creating a clearing office. Payments were made by way of the two national banks. In other words, instead of a payment going from debtor to creditor, the payment was made to a clearing account. The creditor received the money from the national bank of his country, while the debtor deposited the money in the national bank of his own country.

Although Romania was very much interested in the export towards hard currency countries, its export was mostly directed towards soft currency countries. For example, Romania imported more German products than British ones. This situation remains unchanged for the whole year 1937 and for the beginning of 1938 as well. The same cannot be said for the second half of the year 1938, when the British made up a plan meant to increase their economic and political presence in South-East Europe, with a special focus on Romania. This plan later materialized in the creation of an interdepartmental agency, named the Committee for Economic Pressure on Germany. In point of economy, the years preceding Second World War, 1938 included, were marked by considerable British investments of capital in Romania, with a special focus on petroleum.

The United Kingdom, which before 1938, had not a clearly delineated economic policy in East-Central Europe in general and in Romania in particular, afterwards changed its attitude towards this part of Europe. The idea that the policy of the Chamberlain government towards Germany between 1938-1939 was no more than a coward yielding before the German threat proves to be a wrong one, since Chamberlain opposed the German expansion economically, trying to create here an economic anti-German bloc.

Se poate spune fără a greși că de-a lungul timpului britaniciei au arătat un interes mai mare, sau chiar o preocupare, pentru chestiunile referitoare la popoarele Transvaalului, Hondurasului ori Noii Zeelande decât au făcut-o pentru români, deși aceștia din urmă erau mai apropiați ca distanță, precum și mai numeroși¹. Acest interes relativ scăzut era o consecință a faptului că Regatul Unit nu avea interese economice majore în această parte a continentului european, dar, în același timp, era și o consecință a politicii externe britanice care a urmărit cu multă tenacitate menținerea echilibrului european de forțe, chiar cu prețul sacrificării idealurilor naționale ale unor popoare din Europa Central-Răsăriteană. Drept urmare, schimburile economice româno-britanice în toată perioada interbelică pot fi caracterizate ca având un volum satisfăcător, dar nu unul foarte mare, chiar dacă în anumiți ani capitalul britanic a deținut poziții importante în anumite ramuri economice. Relevant în acest sens este faptul că niciodată în perioada interbelică volumul exportului britanic în România nu a depășit 1% din totalul mărfurilor vândute de Regatul Unit². Cu toate acestea, s-a dovedit că exporturile menționate au reprezentat foarte mult pentru România, chiar dacă pentru britanici ele au însemnat destul de puțin. Anul 1936, care are o conotație politică specială în Europa, datorită remilitarizării Renaniei, nu aduce nimic spectaculos în sfera relațiilor economice româno-britanice. Astfel, schimburile comerciale dintre cele două țări pot fi caracterizate ca fiind niște schimburi tipice între, pe de o parte, un stat industrializat, cu o economie puternică și, pe de altă parte, un stat cu o economie predominant agrară. Mai precis, Regatul Unit importa din România produse petrolifere, cereale, cherestea, produse animale și exporta, în general, produse industriale finite, cum ar fi automobile, echipament militar și alte mașini. Nu trebuie neglijat faptul că România importa din Albion mari cantități de fire și țesături din bumbac, lânăuri naturale și cositor.

Analiza relațiilor economice româno-britanice între anii 1936-1938 are o importanță majoră, deoarece, așa cum este bine știut, puterea economică atrage după sine și puterea politică. Sau, altfel spus, dacă relațiile politice nu sunt dublate și de relații economice, ele, relațiile politice, rămân doar simple formalități concretizate în simple vizite protocolare și străngeri de mână și care, la o primă situație de criză își dovedesc din plin ineficacitatea. De aceea este important de urmărit gradul de implicare a Regatului Unit în economia românească, având în vedere faptul că britaniciei, alături de francezi, erau principalii garanți ai sistemului de la Versailles, chiar dacă Foreign Office-ul îl considera valabil doar pentru partea vestică a continentului. O aceeași maximă importanță o are ponderea comerțului României cu cele două mari puteri democratice din vestul Europei, deoarece, așa cum se știe, trebuia să fie o concordanță între orientarea politicii externe a României și schimburile economice ale acesteia. În toată perioada interbelică, excepție făcând preludiul celui de-al doilea război mondial, atitudinea Regatului Unit față de țările Europei Central-Răsăritene, inclusiv față de România, a fost foarte bine definită de către David Lloyd George, care afirma:

„Poporul britanic ... nu va fi pregătit să se lase implicat în divergențe ce ar putea să apară cu privire la Polonia, Danzig sau Silezia Superioară ... Oamenii din Anglia au sesizat că populațiile din partea acea a Europei sunt instabile și ușor de stârnit; ele pot să se arunce în luptă în orice clipă, după care e foarte greu să mai vezi în vâlmășagul acela ce e bine și ce e rău”³.

Având convingerea că statele Europei Central-Răsăritene au frontierele trasate în mod inechitabil, sunt dominate de cea mai rea formă de naționalism posibil, au importante minorități în statele vecine, ceea ce ducea în mod inevitabil la acute litigii teritoriale, Regatul Unit nu a fost interesat de partea răsăriteană a Europei, Foreign Office-ul, practic, neavând o politică bine definită față de regiunea amintită.

Dezinteresul politic manifestat de britanici s-a reflectat și în relațiile economice, mai ales că toate statele Europei Central-Răsăritene desfășuraseră până la izbucnirea primului război mondial un comerț activ cu Germania. Ba chiar mai mult, Regatul Unit considera că în această parte a Europei, preponderența economică germană reprezenta ceva firesc, și doar datorită primului conflict mondial au fost retezate bunele relații economice cu Germania.

¹ David Britton Funderburk, *Politica Marii Britanii față de România 1938-1940. Studiu asupra strategiei economice și politice*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, p. 21.

² *Ibidem*, p. 49.

³ *Papers Respecting Negotiations for an Anglo-French Pact*, London, His Majesty's Stationary Office, 1924, doc. nr. 33, p. 112-113, apud Henry Kissinger, *Diplomația*, București, Editura ALL, 2002, p. 219.

Chiar dacă în unele perioade de timp Regatul Unit a ocupat poziții fruntașe în cadrul importurilor și exporturilor românești de produse, comerțul exterior dintre cele două țări a fost mai mereu sub posibilitățile reale, deși economiile celor două țări erau complementare. Astfel, spre exemplu, între anii 1934 și 1938 Regatul Unit a participat la importul de mașini și motoare al României cu doar aproximativ 7% în fiecare an. În aceeași perioadă piața britanică a absorbit doar 7,4% din totalul cerealelor pe care le exporta România⁴, această situație datorându-se în mare măsură faptului că britanicii, în perioada interbelică, au început să devină din ce în ce mai puțin dependenți de cerealele românești, ca urmare a existenței posibilității cumpărării lor de pe piața americană.

Cu toate că investițiile de capital britanic în România au fost mai mici comparativ cu alte zone ale mapamondului, unde interesele economice britanice erau mai puternice, ele au reprezentat destul de mult pentru economia României, dovadă faptul că Regatul Unit a deținut locuri fruntașe în comerțul exterior românesc.

Tabel nr. 1 - Locul ocupat de Regatul Unit în comerțul exterior al României, în perioada 1919-1938⁵

Perioada	Import	Export	Per total
1919-1923	I	III	I
1924-1928	IV	III	III
1929-1933	II	II	II
1933-1938	III	II	II

Din analiza datelor de mai sus reiese limpede concluzia că în primii cinci ani după primul război mondial, Regatul Unit a avut o pondere mare în comerțul exterior al României, ocupând primul loc. După aceea, această pondere a scăzut, fapt dovedit de ocuparea locului III, pentru ca apoi locul deținut de Regatul Unit în comerțul exterior al României să se stabilizeze la poziția a doua. Se cuvine menționat că importurile britanice din România nu aveau o structură echilibrată, întrucât ele constau în mare parte, așa cum s-a mai menționat, în produse petroliere și cerealiere.

Tabel nr. 2 – Ponderea Regatului Unit în comerțul exterior al României se prezintă astfel⁶:
(luând ca 100% perioada cuprinsă între 1924-1928)

Perioada	Import	Export	Per total
1919-1923	145,0	79,6	139,7
1924-1928	100,0	100,0	100,0
1929-1933	108,8	184,4	138,5
1934-1938	112,1	168,8	139,7

Din analiza datelor de mai sus se poate trage concluzia că Regatul Unit s-a plasat în general pe poziția a doua în cadrul comerțului exterior al României, cu aproximativ 10%, dar mult în urma Germaniei, care a avut în jur de 24%. Această situație a fost rezultatul, pe de o parte, al dezinteresului britanic manifestat față de partea răsăriteană a Europei în general și, pe de altă parte, datorită politicii economice a celui mai influent partid politic din România al perioadei interbelice, mai precis Partidul Național Liberal, concretizată în sloganul „prin noi înșine”. De fapt, atitudinea reticentă a investitorilor britanici față de România poate fi considerată o consecință a acestei politici protecționiste, promovată de către liberali, fiind bine știut faptul că membrii partidului amintit mai înainte priveau cu suspiciune investițiile străine, în timp ce favorizarea capitalului autohton era primordială pentru ei, deoarece, aceasta însemna, de fapt, protejarea propriilor lor interese. Ca o consecință a acestei situații, România a avut în toată perioada interbelică cele mai ridicate tarife protecționiste, ceea ce, bineînțeles, nu o făcea prea atractivă pentru investițiile străine de capital în general, și pentru cele britanice în mod special.

⁴ Gheorghe Dobre, *Structural and Qualitative Changes Concerning the British-Romanian Commercial Relations during the Modern and Contemporaneous Ages*, în *Anglo-Romanian Relations after 1821*, Iași, Editura Academiei, 1983, p. 105.

⁵ N. Georgescu-Roegen, *Un quantum-index pentru comerțul exterior al României*, București, 1938, apud Gheorghe Dobre, *op. cit.*, p. 103.

⁶ Gheorghe Dobre, *op. cit.*, p. 104.

Anii 1936-1938 aparțin din punct de vedere economic unei conjuncturi mai favorabile a economiei mondiale, deoarece se depășise marea criză economică, iar cel de-al doilea război mondial nu izbucnise încă. Drept urmare, balanța comercială a României s-a îmbunătățit în mod considerabil, în mare parte datorită creșterii prețurilor la produsele agricole și la materiile prime, creșteri care, în unele cazuri, au fost chiar mai mari de 35%⁷. Același lucru se poate spune și despre comerțul britanic, care, potrivit statisticilor Camerei de Comerț Internaționale de la Paris, citate de ziarul financiar *Argus*, a cunoscut creșteri remarcabile. Exportul Regatului Unit a crescut cu 2,62% în primele nouă luni ale anului 1936 față de aceeași perioadă a anului 1935, în timp ce importurile au crescut cu 1,60%⁸. Cu toate că aceste creșteri sunt semnificative, comerțul internațional al anului 1937 reprezenta doar 37,3% din valoarea înregistrată în anul 1929, în timp ce pentru anul 1937 procentul a crescut la aproximativ 46%⁹.

Un factor care a stânjenit într-o oarecare măsură comerțul româno-britanic a constituit-o diferența care exista între cele două economii. În vreme ce Regatul Unit era una din puținele țări din lume cu o economie liberă, aproape în înțelesul clasic al cuvântului, importurile și exporturile britanice nefiind stingherite de intervenția oficialităților, economia României conținea o doză importantă de dirijism, concretizată printr-o intervenție progresivă a statului, fără ca aceasta să se soldeze cu un monopol de stat. Astfel, contingentarea, adică controlul și limitarea importurilor potrivit unor anumite norme, ba chiar crearea unei Direcții a Contingentării, erau semne clare ale amestecului statului în economie, ce transforma de fapt birourile comerciale în birouri de intervenție.

O problemă importantă care a existat în relațiile economice româno-britanice între anii 1936-1938 a fost reprezentată de arierate. Ele reprezentau sumele pe care băncile și negustorii români le datorau în Regatul Unit. Negocierile, care au început în primele luni ale anului 1936, au avut ca punct esențial plata datoriei de 270 milioane lire sterline, care fusese scadentă la 1 decembrie 1935 și care, în viziune britanică, constituia o obligație de onoare a statului român, a cărei plată nu mai suporta nici o amânare¹⁰.

Dorind ca plata sumei menționate anterior să se facă în cel mult un an de zile, delegația britanică, venită la București, a susținut ca fiind o necesitate crearea unui oficiu de clearing, ceea ce însemna că toate plățile pentru creanțe rezultate din exporturile românești în Regatul Unit urmau să se facă prin acest oficiu nou creat. Se cuvine menționat că clearingul era în anii '30 o caracteristică de desfășurare a comerțului european, prin care era introdus regimul comercial bilateral bazat pe decontări fără numerar. Prin acest sistem de plată se echilibrau importul și exportul pe bază bilaterală, nepermițându-se astfel apariția unui surplus de valută, care să poată fi folosit în comerțul cu alți parteneri. Plățile se făceau prin intermediul celor două bănci naționale. Cu alte cuvinte, în loc de plată de la debitor la creditor, se făcea plata în cont de clearing. Creditorul primea banii de la banca națională din propria-i țară, în vreme ce debitorul depunea banii la banca națională din țara sa.

Cu toate că România era foarte mult interesată să realizeze exporturi în țările cu deize forte, adică în SUA, Regatul Unit, Franța și Elveția, s-a ajuns ca în preajma celui de-al doilea război mondial, exporturile românești să fie îndreptate cu precădere în țările cu deize slabe. O comparație între exporturile românești realizate în Regatul Unit, precum și a importurilor din această țară, care, așa cum a mai fost menționat, avea deize forte, și exporturile și importurile care se realizau în relație cu Germania, ilustrează din plin neconcordanța care exista între orientarea politicii externe a României și orientarea economică a acesteia. Din totalul exportului României realizat în decursul anului 1937, 58% din acesta a fost îndreptat către țările cu restricții valutare și 42% către țările fără restricții valutare, în vreme ce la capitolul importuri procentele erau de 64% și, respectiv, 36%¹¹.

O comparație a importurilor românești din Regatul Unit și, respectiv, Germania, în primele zece luni ale anului 1936, scoate în evidență fără nici un dubiu faptul că România importa mai multe produse germane, decât produse britanice. Mai precis, valoarea importurilor din Germania a fost de 3.705 milioane lei, în timp ce importurile din Regatul Unit au fost de 665,9 milioane lei¹². Aceeași situație a rămas și în tot cursul anului 1937, când Germania avea clar o pondere mult mai însemnată în

⁷ Ilie Puia, *Relațiile economice externe ale României în perioada interbelică*, București, Editura Academiei, 1982, p. 124.

⁸ *Argus*, XXVI, nr. 7120, din 6 ianuarie 1937.

⁹ *Monitorul oficial*, partea a II-a, nr. 32, din 9 februarie 1938.

¹⁰ *Argus*, XXV, nr. 6842, din 24 decembrie 1936.

¹¹ *Monitorul oficial*, partea a II-a, nr. 32, din 9 februarie 1938.

¹² *Argus*, XXV, nr. 7115, din 24 decembrie 1936.

comerțul exterior al României. În acest sens, analiza structurii importurilor și exporturilor pe principalele categorii de produse este extrem de relevantă pentru cele afirmate anterior.

Tabel nr. 3 - Structura importurilor românești în anul 1937¹³

Țara	Lână	Textile	Fier, articole din fier	Mașini, motoare	Metale neferoase
Regatul Unit	18,6%	14,0%	4,3%	6,6%	10,0%
Germania	45,3%	8,8%	26,3%	42,3%	16,5%

Tabel nr. 4 - Structura exporturilor românești în anul 1937¹⁴

Țara	Animale vii	Cereale	Lemn	Petrol
Regatul Unit	-	7,0%	9,4%	11,6%
Germania	11,8%	25,6%	12,0%	9,8%

Predominanța Germaniei în comerțul exterior al României se menține și la începutul anului 1938. Potrivit documentelor din arhivele românești, în luna ianuarie, Germania a importat din România mărfuri în valoare de 393.281 lei și a exportat în valoare de 206.247 lei, în timp ce Regatul Unit a realizat importuri în valoare de 55.393 lei și exporturi în valoare de 60.515 lei¹⁵. Conform ziarului *Argus*, exportul principalelor produse în cele două țări se prezenta în felul următor:

Tabel nr. 5 - Exportul României în tone în luna ianuarie a anului 1938 (în tone)¹⁶

Țara	Petrol și derivate	Cereale și derivate	Lemn și derivate	Semințe	Animale vii	Produse animale alimentare	Total
Regatul Unit	21.912	858	1.871	-	13	149	24.803
Germania	34.607	15.641	3.406	2.468	397	294	56.813

Dacă în anii 1936-1937 se poate vorbi de o creștere a cantității de cherestea românească importată în Regatul Unit, fiind bine știut faptul că Albionul era cel mai mare cumpărător din lume al acestui produs, deținând 46% din achizițiile mondiale, în anul 1938 acest debușeu pentru lemnul românesc a fost pierdut, deoarece, Canada, cu inepuizabilele sale resurse, s-a dovedit un concurent mult prea puternic comparativ cu România. În plus, importul de cherestea canadiană a fost favorizat și de suprimarea de către oficialitățile britanice a taxelor vamale de 15%¹⁷.

Atât înainte de primul război mondial, cât și în perioada interbelică, politica guvernului de la Londra a acordat o foarte mare atenție extinderii posesiunilor petrolifere britanice, în mod special trusturilor Royal Dutch Shell și Anglo-Persian Oil, considerându-se că cele două trusturi servesc însăși cauza Imperiului Britanic¹⁸. În România, trusturile britanice erau reprezentate de societățile Astra Română, Steaua Română, precum și de Concordia. Situația predominantă a capitalului britanic în domeniul extracției petrolului se poate vedea și din tabelul următor:

¹³ Arhivele Naționale ale României. Direcția Arhiva Istorică Centrală (în continuare se va cita: Arh. Ist. Centrală) microfilm T₇₇, r 597, c. 1780530.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*, fond Ministerul Propagandei Naționale. Presa Internă, dosar nr. 392, f. 46.

¹⁶ *Argus*, XXVII, nr. 7468, din 5 martie 1938.

¹⁷ *Ibidem*, nr. 7574, din 14 iulie 1938.

¹⁸ Gheorghe Buzatu, *O istorie a petrolului românesc*, București, Editura Enciclopedică, 1998, p. 72.

Tabel nr. 6 – Cantitățile de petrol extrase de principalele societăți petrolifere (în tone)¹⁹

Societatea	Export în 1937	Plafon anual	Plafon trimestrial
Astra-Română	621.906	528.620	132.155
Steaua Română	51.924	44.135	11.034
Româno-Americană	108.881	92.549	23.137
Concordia	69.004	58.653	14.663
Creditul Minier	63.909	54.323	13.581
Colombia	193.272	164.281	41.070
Unirea	122.968	104.523	26.131
Prahova	24.399	20.739	5.185
Rafinajul	54.288	46.145	11.536
Redevența	6.158	5.234	1.308
Xenia	52.586	44.698	11.174

Dominația capitalului britanic în România reiese și din compararea ponderii pe care principalele state industrializate le aveau în societățile anonime. Astfel, capitalul britanic deținea 13,59%, el fiind urmat de cel francez cu 9,33%, de cel american cu 5,88% și de cel italian cu 3,04%. Cu toate acestea, în anul 1936, Regatul Unit se afla pe poziția a treia într-un clasament al importatorilor de petrol românesc, el fiind devansat de Germania, care avea un import de 1.072.402 t și de Franța cu 866.322 t²⁰. Importul britanic de petrol românesc s-a situat foarte aproape de importul francez, ca volum al achizițiilor, el fiind de 846.276 t²¹.

Din datele prezentate mai sus reiese cu claritate faptul că, pentru prima jumătate a anului 1938, interesul britanic pentru România nu a fost prea mare. Nu același lucru se poate spune pentru a doua jumătate a anului, când, britanicii au formulat un plan de creștere a prezenței lor economice și politice în sud-estul Europei, României acordându-i-se o atenție sporită²². Acest plan s-a concretizat mai târziu în crearea unei agenții interdepartamentale, condusă de Sir Frederick Leith Ross, numită Comitetul pentru Presiune Economică asupra Germaniei.

Semnarea în luna noiembrie a unui contract prin care 20.000 de vagoane de grâu, cu o valoare de aproape 700.000 lire sterline, erau achiziționate de către importatorii britanici, acordându-se totodată și o reducere a taxelor de import cu 9 shilingi la tonă, nu poate fi interpretată altfel decât ca o măsură menită să ajute România în a-și vinde surplusul său de grâu. Această afirmație este întărită de faptul că britanicii aveau posibilitatea cumpărării de grâu american, de o calitate superioară și mai ieftin decât cel românesc. Achiziția de grâu românesc nu poate fi caracterizată altfel decât ca aparținând importurilor nenesare, măsură prin care se încerca oprirea influenței germane asupra economiei românești.

Pe plan economic, în anii premergători celui de-al doilea război mondial, inclusiv în anul 1938, Regatul Unit a făcut mari investiții de capital în România, petrolul având o importanță specială.

Tabel nr. 7 - Repartiția pe naționalități a capitalului din petrol, înainte de război și în anul 1938 (în %)²³

englez	20,62	american	10,10
anglo-olandez	16,21	german	0,38
olandez	0,56	italian	3,47
francez	15,49	român	26,16
belgian	6,44		

¹⁹ Arhivele Ministerului Afacerilor Externe (în continuare se va cita: Arh. M.A.E.), fond Arhiva Economică. România-Anglia, dosar nr. 25, f. 47.

²⁰ Gheorghe Buzatu, *op. cit.*, p. 284.

²¹ *Ibidem*, p. 258.

²² David Britton Funderburk, *op. cit.*, p. 76.

²³ Constanța Bogdan, Adrian Platon, *Capitalul străin în societățile anonime din România în perioada interbelică. Cu referire specială la anii 1934-1938*, București, Editura Academiei, 1981, p. 54.

Se poate afirma că în perioada cuprinsă între anii 1936 și 1938 structura și valoarea comerțului dintre Regatul Unit, pe de o parte, și România, pe de altă parte, au rămas în linii mari aceleași ca în toată perioada interbelică. Totuși, se pot distinge unele schimbări. În domeniul importului de petrol, mai ales în ultima parte a anului 1938, se poate observa cu ușurință o creștere a cantităților importate din România, același lucru fiind valabil și în cazul importului de grâu, deși piața britanică era din ce în ce mai puțin dependentă de grâul românesc. Nu același lucru se poate spune despre exportul de cherestea românească în Albion, export care, după o scurtă perioadă de creștere, a scăzut la un nivel minim.

Un aspect important al relațiilor economice româno-britanice din perioada 1936-1938 a fost reprezentat de încheierea a trei acorduri de plăți, acorduri ce au reglementat importurile și exporturile dintre cele două țări, precum și problema plății arieratelor de către partea română. Datorită faptului că la 1 februarie 1936 expira acordul de comerț româno-britanic încheiat în lunile februarie și, respectiv, august 1935, principala problemă în sfera relațiilor româno-britanice o constituia, desigur, încheierea unui nou acord de comerț între partea britanică și partea română.

Negocierile au avut loc la București și nu au decurs chiar atât de ușor cum se credea, deoarece, punctele de plecare ale celor două delegații difereau în câteva probleme esențiale. Soluționarea raportului dintre importul românesc de produse britanice și exporturile românești în Regatul Unit, colonii și posesiuni britanice, precum și revizuirea problemei arieratelor comerciale constituiau două chestiuni importante pe care cele două delegații trebuiau să le soluționeze.

Alături de Sir Reginald Hoare, ministrul plenipotențiar al Regatului Unit la București și Adams, consilier economic, au mai luat parte la discuții ca reprezentanți ai părții britanice, Walley, expert financiar al Trezoreriei și Lee, șeful diviziei acordurilor economice din cadrul Ministerului de Comerț²⁴. Ion Costinescu, ministrul Industriilor și Comerțului, care a îndeplinit și funcția de șef al delegației române, precum și G. N. Leon, subsecretar de stat, G. Gheorghiu, secretar general al Ministerului de Industrie și Comerț, I. Cristu, șeful diviziei economice din ministerul de Externe, I.I. Lapedatu, administrator delegat al Băncii Naționale, E. Marian, directorul Institutului de Export, au făcut parte din delegația română²⁵.

Spre deosebire de precedentele tratative de acorduri comerciale, desfășurate pe tărâm britanic, cele din anul 1936, ca urmare a demersurilor întreprinse de ministrul Ion Costinescu și intervențiilor făcute la Londra de către Sir Reginald Hoare, s-au ținut la București²⁶. Se poate spune fără a greși, că alegerea Bucureștiului și nu a Londrei ca gazdă a tratativelor economice a fost o consecință a dorinței delegației române de a se evita situația neplăcută ca România să nu-și poată îndeplini obligațiile contractuale, situație care, din păcate, a existat în timpul anului 1935. Prin venirea la finalul lunii ianuarie a experților britanici în România, aceștia aveau posibilitatea să cunoască la fața locului situația economiei românești, precum și capacitatea de plată a acestora și, astfel, puteau să-și formeze o viziune corectă despre această capacitate, creându-se astfel o premisă favorabilă respectării termenilor la care trebuiau efectuate plățile.

Datorită faptului că în urma acordurilor din 8 februarie și, respectiv, 3 august 1935, Banca Națională a României n-a primit în lire sterline decât o mică parte a valorii exporturilor românești în Regatul Unit, delegația britanică a susținut ca fiind o necesitate crearea unui oficiu de clearing, ceea ce însemna că toate plățile pentru creanțe, rezultate din exporturi românești în Regatul Unit, urmau să se facă prin acest oficiu nou creat²⁷. După introducerea controlului devizelor, adică ordine de plată în lire sterline, plățile nu se mai efectuau în mod liber, ci conform contractelor.

Propunerile făcute de către guvernul britanic pentru încheierea unei noi convenții de plăți au fost examinate cu atenție de către guvernul român, între cele două guverne neexistând divergențe fundamentale, ceea ce, bineînțeles, nu a exclus existența unor anumite diferențe de opinie. Pe de o parte, britanicii considerau că lichidarea datoriei de 270.000 lire sterline, care fusese scadentă la 1 decembrie 1935, constituia o obligație de onoare a statului român, a cărei plată nu mai suporta nici o amânare²⁸. Pe de altă parte, s-a cerut ca 25% din valoarea exportului României în Regatul Unit să intre

²⁴ Arh. M.A.E., fond 71 România, dosar nr. 359, f. 267.

²⁵ *Ibidem*, f. 282.

²⁶ *Argus*, XXV, nr. 6894, din 3 aprilie 1936.

²⁷ Arh. M.A.E., fond Arhiva Economică. România-Anglia, dosar nr. 26, f. 89.

²⁸ Arh. Ist. Centrală, fond Ministerul Propagandei Naționale, dosar 342, f. 455.

în contul arieratelor, delegația română nefiind dispusă să accepte mai mult de 5%²⁹. Arieratele erau sumele pe care băncile și negustorii din România le datorau în Regatul Unit.

Nearmonizarea celor două puncte de vedere a dus la întreruperea temporară a tratativilor, ea fiind cauzată și de faptul că delegația britanică a avut instrucțiuni limitate. Același caracter limitat a caracterizat și perioada de timp pe care britanicii o acordaseră încheierii noului acord de comerț, ea fiind de patru zile³⁰. Problemele discutate au fost consemnate într-un protocol semnat de ambele părți. Acolo unde a existat o unitate de vederi, textul a fost întocmit așa cum urma să fie înscris în viitorul acord. Acolo, însă, unde s-au constatat deosebiri, textul a fost pus pe două coloane, ele reprezentând cererile celor două delegații. Pe baza protocolului amintit mai înainte, guvernul de la Londra a trimis la București un proiect de acord, acord ce nu a fost acceptat de către guvernul român, acesta dându-și seama că este total neindicat să-și asume niște obligații, pe care, din start, era conștient că nu le poate respecta.

Un alt aspect important al discuțiilor a fost reprezentat de problema datoriilor comerciale arierate, datorii pe care, partea britanică dorea să le vadă plătite în cel mult un an de zile³¹. Tratativilor pentru plata celor două 2 milioane lire sterline au fost reluate în ziua de 28 aprilie, când, delegația britanică a venit la București³². De data aceasta, rezultatele au fost mult mai fructuoase, deși partea română și-a menținut cu încăpățănare vechea poziție față de plata arieratelor, ceea ce a însemnat că partea britanică a făcut importante concesii în vederea încheierii acordului. De fapt, au fost încheiate două acorduri, un acord de clearing și un acord tehnic. Primul dintre ele stabilea o repartitie a devizelor ce rezultau din exportul României în Regatul Unit. Din valoarea totală 50% era destinată acoperirii importului curent, 35% din devize serveau acoperirii diferitelor plăți ale statului român, 5% pentru achitarea arieratelor, 5% cheltuieli curente ale Băncii Naționale a României și, în fine, 5% pentru acoperirea diferitelor plăți financiare ce urmau să fie făcute în Anglia, cum ar fi plata dobânzii, a dividendelor și a comisiunilor³³. Acest acord a fost semnat din partea României, de ministrul Industriilor și Comerțului, Ion Costinescu, iar din partea Regatului Unit, de Sir Reginald Hoare, ministrul plenipotențiar de la București.

Al doilea acord, așa cum a fost menționat mai înainte, a avut un caracter tehnic, el stabilind modalitățile de aplicare și de executare ale acordului de clearing. Ajungerea la un punct comun între cele două părți implicate în negocieri nu a fost nici de data aceasta chiar atât de facilă, deoarece negociatorii români au pornit cu temerea că volumul schimburilor de mărfuri va suferi o restrângere. Ei erau conștienți că pentru a se obține o bună funcționare a clearingului și pentru a se echilibra conturile, urma să se facă o anumită sacrificare a volumului de mărfuri. Această convingere le era întărită de experiența anterioară a încheierii unor acorduri cu țări cu valută forte. Din nou delegația britanică a fost cea care a făcut pași concreți pentru a depăși acest impediment, ea proclamând prioritatea succesului afacerilor în detrimentul clearingului³⁴. S-a lua decizia ca în fiecare an suma de 400.000 lire sterline să fie destinată plății arieratelor, ceea ce însemna că, în aproximativ 5 ani, problema arieratelor urma să dispară.

O condiție extrem de avantajoasă pentru statul român a fost faptul că, britanicii au susținut principiul conform căruia nu era necesar ca întreaga cantitate de lire sterline obținută în urma vânzării să fie destinată fondului de clearing. S-a venit cu propunerea ca 50% din lirele sterline să fie utilizate în mod liber. Fiind depășite și problemele de ordin tehnic, la 10 iunie 1936, noul acord de plăți anglo-român a intrat în vigoare.

Relațiile comerciale anglo-române au cunoscut o dezvoltare extrem de impetuoasă după încheierea acordului din 2 mai 1936 și intrat în vigoare la 10 iunie, același an. Exportul României în Regatul Unit a atins suma de 3 milioane lei, cu un sold în favoarea părții române de 2 milioane lei.

Datorită faptului că acordul încheiat în anul 1936 corespundea volumului de atunci al schimbului de mărfuri dintre cele două țări, în anul 1937, pe fondul acestei creșteri vertiginoase, se impunea ca o necesitate modificarea unor articole. Vizita întreprinsă la Londra, de guvernatorul Băncii Naționale, Mitiță Constantinescu, la începutul lunii mai, a avut ca scop tocmai modificarea acordului amintit.

²⁹ *Ibidem*, f. 461.

³⁰ Arh. M.A.E., fond 71 Anglia, dosar nr. 39, f. 258.

³¹ *Argus*, XXV, nr. 6894, din 3 aprilie 1936.

³² *Ibidem*, XXVI, nr. 7213, din 29 aprilie 1936.

³³ Arh. M.A.E., fond 71 Anglia, dosar nr. 31, f. 474.

³⁴ *Ibidem*, f. 484.

După o oarecare perioadă de tensiune, situație ce a fost creată de neachitarea datoriilor către partea britanică, vizita mai sus menționată a avut cu siguranță o conotație pozitivă în sfera relațiilor româno-britanice. *Chronicle* a considerat-o ca fiind un semn al reînținerii legăturilor comerciale dintre cele două țări la un curs normal, în timp ce *Manchester Evening News* a publicat un editorial prin care se exprima mulțumirea industriașilor britanici din domeniul textilelor, datorită achitării datoriilor la mai mult de jumătate³⁵. *News Review* și-a focalizat atenția asupra persoanei guvernatorului român al Băncii Naționale, publicând o biografie a acestuia cu numeroase comentarii elogioase³⁶. Îmbunătățirea relațiilor economice româno-britanice este reflectată și în prestigioasele ziare britanice ca *Financial Times*, *Financial News* și *Daily Telegraph*, precum și de numărul mare de ziariști. Nu este de neglijat însăși declarația guvernatorului român, prin care acesta afirma: „plec din Londra și Anglia mulțumit de buna înțelegere cu care am fost întâmpinat atât de autoritățile superioare oficiale, cât și de cercurile financiare și comerciale din City”³⁷.

1938 este anul în care se încheie un nou acord de plăți între Regatul Unit și România. Spre deosebire de cel încheiat în anul 1936, demersurile care au premers încheierea noului acord au fost mult mai puțin complicate. Tratatul a început încă din luna august și s-au dus la București, la Ministerul Economiei Naționale, guvernul britanic fiind reprezentat printr-o delegație condusă de Lee, consilier economic la Foreign Office, iar cel român prin I. Cristu, ministru plenipotențiar, precum și de șeful diviziei economice din cadrul Ministerului Afacerilor Străine. Tratatul a fost încheiat încă din ziua de 3 septembrie, zi în care s-a procedat la semnarea acordului. Semnatarul părții române a fost Mitiță Constantinescu, ministrul Economiei Naționale, iar semnatarul britanic a fost H. L. Farquhar, consilier de legăție și însărcinat de afaceri al Regatului Unit. Prin acest acord se introduceau unele modificări față de regimul trecut, menite să dea posibilitatea unei dezvoltări mai mari a exportului românesc în Regatul Unit, precum și a importurilor britanice în România.

Față de precedentul acord, încheiat în anul 1936, regimul petrolului a rămas neschimbat, în sensul că societățile petrolifere continuau să primească o cotă de 30%, o cotă de 20% era direcționată în conturile de petrol, iar restul de 50% era destinat clearingului. Pentru toate celelalte produse, inclusiv cerealele, leguminoasele și semințele de orice fel, se prevedea ca o cotă de 40% să fie destinată clearingului, decontarea fiind realizată la cursul oficial prin intermediul Băncii Naționale a României; o cotă de 20% era lăsată la dispoziția exportatorilor, pentru a fi negociată prin intermediul băncilor autorizate pentru orice plăți financiare sau comerciale de efectuat în Regatul Unit; 40% era lăsat exportatorilor pentru a fi negociat prin intermediul băncilor autorizate, servind în mod exclusiv doar la plata mărfurilor britanice, ele trebuind să fie însoțite și de un certificat de origine³⁸.

În final, desigur, se pot desprinde câteva concluzii. Se poate remarca interesul special al Regatului Unit vizavi de petrolul românesc, britanicii fiind conștienți de faptul că într-un potențial război, acesta urma să se dovedească vital. Totuși, ca și în cazul grâului, importarea de petrol românesc intra în categoria importurilor nenecesare, deoarece România avea cele mai ridicate tarife protecționiste din Europa Central-Răsăriteană și, ca o consecință, era nerentabil să se cumpere petrol din România, atunci când exista posibilitatea achiziționării lui din Orient sau din SUA.

Regatul Unit, care nu avusese înainte de anul 1938 o politică economică bine conturată față de Europa Central-Răsăriteană, în general, și față de România în mod special, își modifică atitudinea față de această parte a Europei, în sensul că britanicii pun la punct o contraofensivă economică în detrimentul Germaniei. Creșterea ponderii britanice era cu atât mai importantă cu cât România avea un protecționism exagerat de mare, ce se concretiza în taxe vamale și taxe speciale care se ridicau adesea la 100% din valoarea mărfurilor importate³⁹.

Sporirea volumului de export și import al Regatului Unit în Europa Central-Răsăriteană și, bineînțeles, și în România, poate fi considerată o aplicare a tradiționalei politici britanice de echilibru a puterii în Europa. Britanicii, confrunțați cu o creștere economică impetuoasă a Germaniei în răsăritul Europei, au încercat să umple vidul economic rezultat de prăbușirea pozițiilor economice franceze în

³⁵ *Ibidem*, f. 573.

³⁶ *Ibidem*, fond Arhiva Economică. România-Anglia, dosar nr. 9, f. 56.

³⁷ *Ibidem*, f. 65.

³⁸ Arh. Ist. Centrală, fond Ministerul Propagandei Naționale, dosar nr. 2133, f. 136.

³⁹ Maria Mureșan, *România în circuitul economic internațional*, în *Revista de Istorie*, 42, nr. 4, 1989, p. 355; David Britton Funderburk, *op. cit.*, p. 15.

această parte a Europei. Este interesant de remarcat faptul că Regatul Unit este acela care reacționează față de creșterea influenței germane în partea estică a Europei, și că Franța, care era direct interesată, a avut o prezență economică minimă în toată perioada interbelică în general și, în mod special, în anii premergători celui de-al doilea război mondial. Astfel, spre a justifica afirmația de mai sus se pot compara importurile realizate din România de către Germania, Regatul Unit și Franța în anul 1937, acestea fiind în valoare de 830,3 milioane lei, 434,2 milioane lei și, respectiv, 16,2 milioane lei⁴⁰.

Ideea că politica față de Germania a guvernului Chamberlain în anii 1938-1939 nu a fost altceva decât o cedare lașă în fața amenințării germane se dovedește a fi greșită, deoarece Chamberlain s-a opus în plan economic expansiunii germane, el căutând să creeze aici un bloc economic antigerman. În plus, politica de conciliere reprezenta un concept pozitiv în perioada interbelică, prin care se încerca aplanarea în mod pașnic a unui conflict, în timp ce acei care nu erau de acord cu împăciuitorismul nu erau socotiți altceva decât instigatori la război⁴¹. Cunoscutul publicist britanic Wickam Steed a sintetizat cu multă acuitate atitudinea Regatului Unit, în anul 1938: „Anglia va apăra acele lucruri pe care, la urma urmelor, ar fi silită să le apere ... Interesul ei se îndreaptă înspre acele ținuturi europene, unde lupta pentru expansiunea economică poate avea și unele înrâuriri politice, punând în primejdie acele lucruri pe care, la urma urmelor, Anglia ar fi silită să le apere”⁴².

SORIN ARHIRE

⁴⁰ *Monitorul oficial*, partea a II-a, nr. 32, din 9 februarie 1938.

⁴¹ Alan Farmer, *Marea Britanie: politica externă și colonială, 1919-1939*, București, Editura ALL, 1996, p. 18.

⁴² *Argus*, XXVIII, nr. 7542, din 5 iunie 1938.